

عادل جلیلی، رئیس مؤسسه تحقیقات جنگلها و مراتع کشور، سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی، تهران، ایران
پست الکترونیک: Jalili@rifr-ac.ir

مصطفی جعفری، سرمؤلف ارزیابی جهانی تغییر اقلیم (IPCC)، برنده مشترک جایزه صلح نوبل در سال ۲۰۰۷ میلادی، عضو هیئت علمی و مشاور تغییر اقلیم، مجری تدوین استراتژیک برنامه کلان تحقیقات تغییر اقلیم
پست الکترونیک: mostafajafari@rifr-ac.ir

تغییر اقلیم و بازگشت آمریکا به موافقتنامه پاریس

موافقتنامه پاریس در ۲۱ آذر سال ۱۳۹۴ (۱۲ دسامبر سال ۲۰۱۵ میلادی) توسط حدود ۱۹۶ کشور تصویب شد، تا با محدود کردن انتشار گازهای گلخانه‌ای، افزایش دما را به زیر ۲ درجه سلسیوس برسانند، یا ترجیحاً آن را در دمای ۱/۵ درجه سلسیوس در مقایسه با قبل از دوران صنعتی نگاهدارند. موافقتنامه پاریس طبق تعریف کنوانسیون وین در خصوص حقوق معاهدات، یک معاهده است، اما همه مقررات این موافقتنامه، تعهد حقوقی ایجاد نمی‌کند. موافقتنامه، با پذیرش یک ساختار دوگانه، آمیزه‌ای از مقررات الزام‌آور و غیرالزام‌آور را در خود جای داده است (امینی و همکاران، ۱۳۹۷). مطابق با ماده ۲۸ موافقتنامه پاریس، هیچ کشوری نمی‌تواند در سه سال اول از تاریخ پیوستن به موافقتنامه از آن خارج شود.

در یکم ژوئن ۲۰۱۷، رئیس جمهور وقت ایالات متحده، دونالد ترامپ، اعلام کرد ایالات متحده تمام مشارکت خود را در موافقتنامه پاریس ۲۰۱۵، در مورد کاهش تغییرات آب‌وهوایی متوقف می‌کند (Shear, 2017). ایشان ادعا می‌کند که این موافقتنامه، اقتصاد ایالات متحده را «ضعیف» کرده و آن را «معرض دامن» قرار می‌دهد (Smilowitz, 2017). ایالات متحده، به‌طور رسمی در چهارم نوامبر ۲۰۱۹، خروج خود را از موافقتنامه پاریس آغاز کرد. این خروج از چهارم نوامبر سال ۲۰۲۰ به اجرا درآمد. این تصمیم ترامپ، علی‌رغم مخالفت دموکرات‌ها، با حمایت جمهوری‌خواهان اجرا شد. البته انجام تصمیم خروج از موافقتنامه پاریس در آمریکا با مخالفت طرفداران محیط‌زیست، دانشمندان، بعضی از سازمان‌های مذهبی و نیز برخی از صاحبان مشاغل مواجه شد.

کاخ سفید با توجه به ماده ۲۸ موافقتنامه توضیح داد که ایالات متحده به روند خروج چهار ساله پایبند خواهد بود. در تاریخ چهارم نوامبر ۲۰۱۹، دولت طی یک اعلامیه رسمی قصد خروج از عضویت خود را اعلام کرده، که فرایند آن تا لازم‌الاجرا شدن، ۱۲ ماه طول خواهد کشید. شایان ذکر است تا زمان عملی شدن خروج، ایالات متحده موظف بود تعهدات خود را، از جمله الزام به ادامه ارائه گزارش میزان انتشار گازهای گلخانه‌ای خود به سازمان ملل، حفظ و اجرا کند (Shear, 2017). این کناره‌گیری از چهارم نوامبر سال ۲۰۲۰، یک روز پس از انتخابات ریاست جمهوری سال ۲۰۲۰، به اجرا درآمد.

در ۲۰ ژانویه ۲۰۲۱، رئیس جمهور جوزف بایدن (Joseph Robinette Biden Jr.)، ساعاتی پس از ورود به کاخ سفید، دستورالعملی را برای پیوستن دوباره به موافقتنامه پاریس امضا کرد. وزیر امور خارجه آمریکا آنتونی بلینکن (Antony Blinken) در بیانیه‌ای گفت: «توافق پاریس چهارچوبی بی‌سابقه برای اقدامات جهانی است. ما می‌دانیم زیرا به طراحی آن کمک کرده و آن را به واقعیت تبدیل کرده‌ایم. هدف آن هم ساده و هم گسترده است: برای کمک به همه ما برای جلوگیری از گرم شدن فاجعه‌آمیز کره زمین و ایجاد تاب‌آوری در سراسر جهان در برابر تأثیرات تغییرات آب‌وهوایی که در عمل، آن را مشاهده می‌کنیم.» جو بایدن بلافاصله نسبت به تشکیل یک اجلاس جهانی اقدام کرد (President Joe Biden's climate summit) که تعداد زیادی از سران کشورها مثل برزیل، کانادا و ژاپن (۲۲ آوریل ۲۰۲۱) در آن، نسبت به تغییرات آب‌وهوایی متعهد شدند. این تعهد، زمانی به وقوع پیوست که بایدن در مقابل سران کشورها، تصمیم کاهش ۵۰ درصدی انتشار گازهای گلخانه‌ای را توسط ایالات متحده تا سال ۲۰۳۰ اعلام کرد، این میزان کاهش، دو برابر آن مقداری بود که دولت ایالات متحده آمریکا پیش‌ازین، در سال ۲۰۱۵، در مورد آن متعهد شده بود. جالب توجه اینکه رئیس جمهور برزیل ژائیر بولسونارو (Jair Bolsonaro)، بر خلاف نگرش گذشته خود، نسبت به حفاظت از جنگل‌های این کشور و تهدید به خروج از موافقتنامه پاریس، قول داد که جنگل‌زدایی غیرقانونی در این کشور را تا سال ۲۰۳۰ پایان دهد و تا سال ۲۰۵۰ به خنثی‌سازی کربن دست یابد. در ادامه نیز از سوی دولت برزیل از دولت بایدن یک میلیارد دلار برای هزینه‌های حفاظت در جنگل‌های بارانی آمازون درخواست کرد (CNBC, 2021).

نخست وزیر ژاپن، یوشی هیده سوگا (Yoshihide Suga) در این اجلاس گفت: این کشور متعهد می‌شود تا سال ۲۰۳۰ میزان انتشار گازهای گلخانه‌ای را در مقایسه با سطح آن در سال ۲۰۱۳ تا ۴۶ درصد کاهش دهد. ژاپن، به‌عنوان پنجمین کشور انتشاردهنده گازهای گلخانه‌ای در سطح جهان، پیش‌ازین متعهد به کاهش ۲۶ درصدی بود، هدفی که به‌عنوان ناکافی مورد انتقاد قرار گرفت (CNBC, 2021). ژاپن همچنین اعلام کرد، رهبریت جهانی خود را در کربن‌زدایی به نمایش در خواهد آورد و متعهد خواهد شد همچون ایالات متحده تا سال ۲۰۵۰ به انتشار خالص صفر (net-zero emissions) دست یابد. نخست وزیر کانادا، جاستین ترودو (Justin Trudeau) در این اجلاس متعهد شد، که این کشور نیز تا سال ۲۰۳۰، میزان انتشار گازهای گلخانه‌ای خود را در مقایسه با سطح آن در سال ۲۰۰۵، ۴۰ تا ۴۵ درصد کاهش دهد، که این مقدار افزایش چشمگیری نسبت به تعهد قبلی این کشور یعنی کاهش ۳۰ درصدی انتشار را نشان می‌دهد. نخست وزیر هند، نارندرا مودی (Narendra Modi) هدف جدیدی را در این اجلاس ارائه نداد، اما دوباره تعهد کشور خود را برای نصب ۴۵۰ گیگاوات انرژی تجدیدپذیر تا سال ۲۰۳۰ تأیید کرد. ایشان، همچنین مشارکت هند- آمریکا را با دستور کار برنامه «آب‌وهوا و انرژی پاک» برای سال ۲۰۳۰ اعلام و یادآوری کرد. هند سومین انتشاردهنده گازهای گلخانه‌ای پس از چین و ایالات متحده در سطح جهان است.

امینی، ا.، میان‌آبادی، ح. و دریادل، ا.، ۱۳۹۷. ماهیت و موضوعات حقوقی کلیدی موافقتنامه پاریس در خصوص تغییرات اقلیمی: تحقیقات حقوقی، ۸۶: ۳۲۵-۲۹۱.

Shear, M. D., 2017. Trump Will Withdraw U.S. From Paris Climate Agreement. The New York Times, June 1, 2017.
Smilowitz, E., 2017. Trump: We are getting out of Paris climate deal. The Hill, June 1, 2017.
CNBC, 2021. Available at: <https://www.cnbc.com/2021/04/22/biden-climate-summit-2021-what-brazil-japan-canada-others-pledged.html>

رشد اقتصادی و تولید ثروت متکی بر منابع طبیعی پایدار نیست

بانک جهانی در سال ۲۰۱۸ طی گزارشی (The Changing Wealth of Nations, 2018)، تلاش کرد با رویکردی جدید کشورها را از نظر پایداری

تولید ثروت ارزیابی کند، بانک جهانی معتقد است شاخص تولید ناخالص داخلی (GDP) هر کشور، نشان‌دهنده روند تغییرات درآمد جاری آن کشور است، ولی لزوماً رشد این شاخص به منزله تولید ثروت پایدار نیست، بنابراین، به شاخص دیگری با عنوان ثروت یا دارایی (Wealth) اشاره می‌کند. اگر GDP و ثروت به‌طور هم‌جهت تغییر کنند، اثر GDP بر ثروت، اثری مثبت و پایدار خواهد بود. ثروت یا دارایی یک کشور از سرجمع دارایی‌های تولیدشده (زیرساخت‌ها، ماشین‌آلات و ساختمان‌ها)، سرمایه انسانی و سرمایه طبیعی آن کشور به دست می‌آید، سرمایه طبیعی شامل نفت، گاز، معادن، کشاورزی، جنگل‌ها و مناطق حفاظت‌شده است. در تعریف ثروت طبیعی در این گزارش، هنوز کاستی‌های اساسی دیده می‌شود که البته به مرور زمان تکمیل خواهند شد ولی براساس این تعریف، شاخص قابل‌انکابی است. در کشورهای مختلف می‌توان ضریب پایداری، یا ناپایداری تولید ثروت را محاسبه کرد. همان‌طور که در گزارش بانک جهانی آمده است، یکی از منابع ثروت، سرمایه طبیعی هر کشور است. براساس گزارش ارائه شده در سال ۲۰۱۸، سهم سرمایه طبیعی در تولید ثروت در کشورهای فقیر (Low-Income)، حدود ۴۷ درصد و در کشورهای متوسط حدود ۲۵ درصد است، اگرچه سرانه ثروت طبیعی در کشورهای ثروتمند (OECD) بیش از سه برابر کشورهای فقیر است، ولی میزان مشارکت ثروت طبیعی در این کشورها، برای تولید ثروت ملی، کمتر از ۳ درصد است، بنابراین منابع طبیعی در کشورهای OECD برای تولید ثروت، تحت فشار نیستند، درحالی‌که این منابع در کشورهای فقیر، عامل تولید ثروت محسوب می‌شوند.

اگر رشد اقتصادی یک کشور (GDP) متکی بر منابع طبیعی آن باشد، رشد تولید ناخالص داخلی، زمینه را برای تخلیه و تخریب منابع پایه و طبیعی آن کشور فراهم می‌کند، بنابراین انتخاب تغییرات «کل ثروت» برای بررسی پایدار تغییرات «تولید ناخالص داخلی» رویکرد درستی است.

در ستون توسعه پایدار شماره‌های پیشین نشریه طبیعت ایران، بارها به صراحت تأکید شده است که رویکرد توسعه‌ای متکی بر اقتصاد منابع‌محور، که ۵۰ سال است در ایران پیگیری می‌شود، نه تنها رشد اقتصادی پایداری را نصیب این کشور نمی‌کند، بلکه سبب ایجاد زمینه تخریب عرصه‌های طبیعی می‌شود، بنابراین باید این رویکرد را تغییر داد.

در ایران به‌دلیل ضعف ساختاری، بخش صنعت که یک بخش اقتصادی وابسته به درآمد ارزی حاصل از نفت و مونتاژمحور است، نمی‌تواند در کوتاه‌مدت زمینه تولید ثروت را فراهم کند ولی این ظرفیت در بخش خدمات وجود دارد. بخش خدمات می‌تواند در کوتاه‌مدت علاوه بر کاهش فشار بر منابع طبیعی، زمینه انباشت سرمایه را فراهم کند، درواقع انباشت سرمایه پیش‌زمینه صنعتی شدن یک کشور است.